

БОРОЛИСЬ НА ФРОНТІ Й У ПІДПІЛЛІ

Перемогу у війні 1941 – 1945 років мільйони людей наближали на фронтах, у тилу, а також на окупованій території – у партизанських загонах і в підпіллі. Долі фронтовика Івана Братушка та підпільника Петра Лахмана, про яких сьогодні наша розповідь, склалися по-різному. До початку війни Іван Братушко, що народився 1926 року, закінчив перший курс Кіровоградського фельдшерсько-акушерського училища. А під час окупації перебував у своєму рідному селі Зелений Гай Знам'янського району. Разом з іншою молоддю села німці двічі відправляли його на роботу в Німеччину. Та обидва рази хлопцеві вдавалося втекти, після чого він переховувався.

– У грудні 1943 року, після визволення нашого району, польовий військкомат призвав мене до лав Червоної армії, – розповідає ветеран. – Воював я в піхоті, спочатку в 230-му армійському стрілецькому, а згодом – у 310-му гвардійському стрілецькому полку 110-ї гвардійської стрілецької дивізії, а пізніше – у 575-му стрілецькому полку 233-ї стрілецької дивізії. Участь у бойових діях розпочав брати під час визволення Кіровограда. У місто ми увійшли з боку Лелеківки. Пам'ятаю зруйнований завод «Червона зірка» (на якому після війни відпрацював 26 років), частково поруйновані будинки в районі Новомиколаївки. Після Кіровограда разом зі своїм полком з боями пройшов територією України, Молдавії, Румунії (наш полк першим увійшов у її столицю Бухарест), форсував Дунай, визволяв Югославію, а потім – Угорщину.

Найважчі бої, в яких брав участь фронтовик, відбулися в Молдавії під час переправи через ріку Реут – праву притоку Дністра, в Югославії при форсуванні Дунаю, а також в Угорщині.

– Дуже важко було взимку 1943–1944 років, – продовжує Іван Васильович. – Погода змінювалася: то відлига, то підмерзне (як під час визволення Кіровограда), то знову багнюка. Не знаю, як організм усе це витримував, але я не хворів на застуди. В Югославії під час одного з боїв був дуже сильний артилерійський обстріл противника, поряд зі мною рвалися снаряди, я тоді дивом уцілів. А в Угорщині якось наш батальйон, у якому бійців залилось менше роти, зайняв плацдарм в невеликому населеному пункті. Під вечір німці спрямували на нас танки, намагаючись скинути в річку. А тротитанкової зброї ми майже не мали. Командирів батальйону довелося викликати вогонь на себе. "Заграли" наші "катюші" з того берега. Більшість танків було знищено, а інші повернули назад.

Харчувалися сухим пайком, мали й нормальну їжу – суп, кашу. Іноді були консерви – мабуть, американські, які Радянський Союз за ленд-лізом одержував. З приводу горілки – я не вживав, але знаю, що бійцям її видавали не завжди. І не курив на фронті...

Іван Братушко був двічі поранений. Першого разу в праву скроню – у бою під час форсування ріки Реут у квітні 1944 року. Після цього два місяці лікувався в госпіталі в Котовську. Вдруге – у праву ногу в лютому 1945 року в Угорщині. Після цього поранення ветеран одужував у госпіталі в румунському місті Тімішоара. Саме там його й застала звістка про перемогу: "Пам'ятаю, прокидаємося вночі від такої сильної стрілянини! Виявилось, що війна закінчилась і що ми в ній перемогли! А наступного дня нас посадили в санітарний поїзд і відправили в румунське портове місто Констанца, а звідти на пароплаві «Україна» – в Одесу, потім санпоїздом – у Макіївку на Донбасі – доліковуватися.

– Після одужання 20 червня 1945 року мене виписали з госпіталю й направили на проходження подальшої строкової служби у вище військове авіаційне училище в Харкові, – згадує фронтовик. – Я там обіймав посаду його молодшого коменданта протягом чотирьох років, був секретарем бюро комсомольської організації училища та одночасно заступником пропагандиста у школі політнавчання. 31 березня 1951 року демобілізувався з лав Радянської армії у званні старшого сержанта, нині я вже – полковник у відставці. Мій загальний військовий стаж разом з роками війни складає більше десяти років.

Ветеран має багато нагород, серед яких – ордени Вітчизняної війни I ступеня, «За мужність» III ступеня, медалі «За бойові заслуги», якою він нагороджений за форсування Дунаю, «За визволення Белграда» та інші. Після демобілізації Іван Васильович оселився в Кіровограді, працював у народному суді до січня 1961 року. Потім перейшов на «Червону зірку», де розпочав трудитися учнем фрезерувальника, а закінчив – головою комітету профспілкової організації механоскладального цеху № 3.

Під час окупації Кіровоградщини протягом 1941–1943 років у Кіровограді діяло декілька підпільно-диверсійних груп. Петро Лахман очолював одну з них.

Петро Лахман, 1916 року народження, після закінчення школи навчався на літературному факультеті Кіровоградського вчительського інституту, згодом працював кореспондентом у багатотиражній заводській газеті «Червонозорівець», у газетах «Кіровоградська правда» та «Сталінським шляхом», очолював групу кіровоградських поетів-початківців.

Члени підпільної групи Петра Лахмана разом з молокопродуктами транспортували в бідонах вибухівку, зброю. Пробиралися в табір військовополонених, розповсюджували листівки, допомагали полоненим харчами, мінували шосейні шляхи. Згодом Петро Іванович разом зі своєю дружиною та іншими членами групи за наказом підпільного партизанського штабу перебрався до села Федорівки під Кіровоградом. Група виводила з ладу сільськогосподарський інвентар, псувала німцям зв'язок. Загін Петра Лахмана у селах неодноразово зривав відправку молоді до Німеччини. Восени 1943 року за доносом зрадника учасників підпільної групи разом з її керівником заарештували та після тривалих катувань напівживих поскидали на підводи і за Кіровоградом у глибокому яру розстріляли. Серед страчених були Петро Лахман, Петро Залізник, Петро Білявський, Микола Кукало та інші підпільники.

На початку війни доньці Петра Івановича й Тетяни Григорівни Лахманів Раїсі Мікуленко (Лахман) було лише чотири роки. Після того, як батько й матір перебралися до Федорівки, вона жила зі своїми бабусями. Жінка так розповідає про події минулих років та про мученицьку смерть свого батька:

– Моя матір після визволення міста від окупантів впізнала 27-річного батька по сивій від тортур шевелюрі за шкарпетками, які йому зв'язала. Він лежав з простреленим черепом і спаленими до кісток підшвами ніг, а його набряклі перебиті руки були міцно скручені колючим дротом. Немов зараз бачу, як нескінченною низкою під звуки траурної музики йде потік людей. Всюди майорять прапори. Ридання матері – Тетяни Григорівни. Я сиджу біля закритої труни батька і теж плачу. Пригадую розповідь матері про те, що після отриманої звістки про його арешт вона по сильному морозу босоніж добиралася путівцем до Кіровограда рятувати мене, свою єдину дочку. Дуже переживала, щоб зі мною нічого не трапилося. Серцем своїм відчувала можливу біду. Мене, дочку підпільника, від неминучої смерті врятувала брехня, бо коли німець на вулиці запитав у мене, хто я, то назвалася чужим ім'ям: «Шура». До цього часу не розумію, чому тоді так зробила. Мама так раділа, побачивши мене живою! Однак після того тяжко застудилася, почала часто хворіти, і 1947 року померла. А ще пам'ятаю теплі батькові руки, на які він мене брав, маленьку, і підкидав угору...

У повоєнний час мене ростили й виховували мамина сестра, яка повернулася з фронту, та обидві бабусі. Училася я в школі № 11, нашому машинобудівному технікумі, працювала спочатку у Фастові контролером на ливарному заводі, потім – майстром на заводі «Червона зірка» в Кіровограді.

Вийшла заміж, перейшла працювати в обліжколгоспбуд інженером-нормувальником. І пропрацювала там до самої пенсії. Активно займалася громадською роботою, організовувала екскурсії – їздили ми тоді по всьому Радянському Союзу. Зараз уже нікуди не їжджу – здоров'я не те. Досі перебуваю в місцевому житловому комітеті. Мене завжди запрошують на різні заходи, надають допомогу, не забувають. Це, звичайно, приємно...

Підготував до друку Юрій ЛІСНИЧЕНКО